

Motion till riksdagen

1988/89:Ju813

av Bengt Harding Olson (fp)

Det framtida rättsväsendet

Vårt välfärdssamhälle innefattar många funktioner bl.a. utbildning samt vård och omsorg i skilda former. Denna verksamhet är för närvarande förknippad med åtskilliga problem. Arbetsläget är alltför ofta överansträngt, som ibland visar sig genom köbildning med åtföljande långa väntetider. Bland personalen finns ett stort och växande missnöje med lön, arbetsförhållanden och arbetsmiljö. Inför framtiden stiger oron för den s.k. ålderschocken som medför en dubbel effekt som innebär både flera äldre vårdtagare och färre arbetstagare för bl.a. vårduppgifter.

Rättssamhällets framtidsproblem

I vår välfärd ingår även rättssäkerhet och rättstrygghet, som måste kunna garanteras alla medborgare i ett rättssamhälle. Rättsväsendet, som utgör grundbulten i rättssamhället, visar nu en problembild som motsvarar andra välfärdsfunktioner, alltså överansträngt arbetsläge, missnöjd personal och oro inför framtiden.

Det finns här uppenbarligen stora problem att lösa. Kärnproblemet är att det är obalans mellan resursbehov och resurstillgång. Problemet kan inte lösas genom tillförande av stora extra resurser eftersom sådana inte finns och inte heller kommer att finnas i framtiden. Därför måste istället balans åstadkommas genom reformation av rättsväsendets verksamhet och organisation.

Allmänna reformationsprinciper

All reformation måste starta med att förändra verksamheten som i sin tur ska styra organisationsformen. Detta utesluter inte att det uppkommer även en inbördes påverkan.

Reformationen av verksamheten måste grunda sig på en systematisk genomgång av hela verksamhetsområdet och följas av en ingående analys av resp arbetsuppgift. Härefter gäller det att vidtaga förändringsåtgärder. Framförallt handlar det om att förenkla arbetsuppgifter och rutiner samt renodla yrkesrollen. Dessutom måste den s.k. kompetenspunkten fastställas så att varje arbetsuppgift noga anpassas till personalens kompetens.

Den organisatoriska reformationen kan föranleda förändringar på flera skilda sätt. En "extern" renodling innebär att arbetsuppgifter överförs från rättsliga myndigheter till andra samhällsliga myndigheter. Vid en "intern" renodling flyttas arbetsuppgifter mellan rättsliga myndigheter. Så kan ske

horisontellt mellan myndigheter på samma nivå och vertikalt mellan myndigheter på olika nivå. Vidare avses med inre reformation en förändring inom den aktuella myndigheten genom främst ansvarsfördelning och delegering allt inom kompetenskraven.

En reformation av rättsväsendet får inte minska utan snarare öka lekmannainflytandet. Allmänhetens rättsliga förtroende måste främjas och där utgöra lekmannainflytandet något av en garantifunktion.

På det personalpolitiska området behövs inom rättsväsendet reformation som kan uppfattas som revolution. En särskilt viktig fråga är att skapa en öppen juristkarriär mellan de olika rättsliga sektorerna.

Reformationens yttre gränspunkt utgörs av rättssäkerhetskraven. Det är och förblir en självklarhet att rättssäkerheten inte får äventyras.

I det följande görs mot denna bakgrund en genomgång av det centrala rättsväsendet.

Polisväsendet

Polisen har ålagts många arbetsuppgifter som egentligen är alltför olika och ibland även främmande för egentlig polisverksamhet.

En inre reformation pågår inom polisen främst genom delegering av icke-polisiära göromål till administrativ personal. Detta är ett förändringsarbete som är värt allt stöd.

Men det erfordras också en extern renodling för att uppnå en rimlig arbetsfördelning mellan skilda myndigheter. Inom polisen bör göras en systematisk genomgång för att kunna överflytta icke-polisiära uppgifter till andra samhällsliga myndigheter. Det kan exempelvis gälla säkerhetskontroll på flygplatser och vissa djurärenden (jfr särskild motion). Men polisen måste också vara beredd att mottaga arbetsuppgifter från annat håll. Man måste noga överväga en utvidgning av polisens behörighet till ordningsföreläggande och som förundersökningsledare som viktiga led i en nytt summariskt rättsligt förfarande.

Lekmannainflytandet inom polisen har utvidgats genom att de lokala polisstyrelserna har fått nya och utvidgade befogenheter. Men det är tveksamt om så blivit resultatet i praktiken. En utvärdering av erfarenheterna måste därför genomföras.

För övrigt kan tilläggas att grannsamverkan mot brott, som föreslås i särskild motion, torde få brottsförebyggande effekter. Detta borde utgöra en god hjälp till polisen och förhoppningsvis förbättra deras arbetssituation.

Åklagarväsendet

Åklagaren har en nyckelroll inom rättsväsendet. De huvudsakliga arbetsuppgifterna är att leda utredning om brott, fatta beslut i åtalsfrågan och föra talan i domstol.

Åklagarverksamheten karaktäriseras av hårt arbetstryck och högt arbetstempo särskilt på grund av lagens regler om extra snabb handläggning av vissa brottmål exempelvis med häktade personer eller ungdomsbrottsling-

ar. På åklagarna ställs stora krav på kunnighet, initiativkraft och integritet. Det krävs förmåga att fatta ofta grannliga beslut även under press. Åklagarna intar en mycket utsatt position med risk för intensiv kritik från alla håll. Arbetsklimatet blir allt kärvarare till följd av alltmer svårhanterlig kriminalitet med ibland t.o.m. personliga risker för åklagaren.

Personalläget på åklagarsidan är synnerligen ansträngt. Det finns ett tilltagande missnöje med — förutom lönen — arbetssituationen och personalpolitiken. Följden har blivit en oroande avtappning genom avhopp av åklagare till annan juridisk verksamhet. Dessa problem indikerades klart redan 1982. Nu har det uppkommit akut kris i vissa regioner med stor risk för spridning av problemen till större delar av landet.

En översyn av åklagarväsendet är nödvändig beträffande verksamheten och akut för personalpolitiken.

De ovannämnda allmänna riktlinjerna skulle kunna utvecklas på följande sätt beträffande åklagarsidan. En reformerad verksamhet måste innebära avkriminalisering av åtskilliga bagatellföreseelser.

Inom specialstraffrätten bör fängelsestraff utrensas ur straffskalan för många föreseelser. Dessutom måste skattebrottsprocessen förenklas för att undvika nuvarande segdragna handläggning. En extern renodling får innebära överföring av vissa göromål till annan myndighet exempelvis vitesärenden och byggnadsavgifter. Den interna renodlingen kan främst ske genom nya summariska rättsliga förfaranden. Detta kan då föranleda både att åklagare överlämnar vissa arbetsuppgifter till polis och mottager andra från domstolen. Genom en inre reformation kan införas en diskretionär åklagarprövning och utvidgad behörighet beträffande strafföreläggande. Dessutom måste arbetsuppgifter delegeras från åklagare till kanslipersonal samt kanslierna tillföras ökat teknisktöd.

Lekmannainflytandet inom åklagarväsendet är helt otillräckligt (jfr min motion 1987/88 Ju 303). Detta inflytande måste åtminstone motsvara övriga sektorer inom rättsområdet.

Inom personalpolitiken är det självklart med långsiktig planering. Detta påpekades redan år 1972 till riksåklagaren i en utredning, där jag för övrigt själv medverkade. Nu är kortsiktiga åtgärder nödvändiga. En förbättrad rekryteringsinsats föreslås därför. Ett sådant förslag (tillsammans med många andra) lämnades även av 1972 års utredning. Förslaget om en kvalificerad rekryteringsansvarig är motiverat men otillräckligt för att långsiktigt lösa problematiken. Därutöver måste omgående tillsättas en utredning för att åstadkomma förbättrade förhållanden på åklagarbanan.

Domstolsväsendet

Även på domstolssidan är det stora problem med arbetsläget och personalpolitiken.

Regeringen förbereder en översyn av domstolsverksamheten. Det avses bli en förutsättningslös sådan som tycks kunna leda till omvälvande förändringar. Förhållandena inom domarkarriären har redan kartlagts i en särskild utredning, som nu remissbehandlas.

Domstolsväsendet är uppenbarligen i stort behov av förändring. En re-

formation av denna sektor skulle då kunna ske i linje med ovannämnda allmänna riktlinjer.

Här ska något utvecklas inriktningen för den interna renodling som horisontellt och vertikalt kan uppnås här. Så sker främst genom införande av nya summariska rättsliga förfaranden. På civilprocessrättens område gäller det lagsökning och betalningsföreläggande som nog med fördel kan överföras från domstol till kronofogdemyndighet. Inom straffprocessrätten måste övervägas sådana summariska förfaranden som resulterar i beslut i domstol eller i annan myndighet exempelvis åklagarmyndighet eller polismyndighet. Man bör kanske även tillåta förlikning i brottmål.

Mot. 1988/89
Ju813

Exekutionsväsendet

Kronofogdens huvuduppgift är att driva in betalning på fordringar till staten eller enskilda borgenärer samt även handha tillsyn i konkurser.

En reformation kan här medföra viktiga verksamhetsförändringar. De tidigare omnämnda summariska betalningsförfarandena bör övertagas av kronofogdemyndigheten och samtidigt nära samordnas med exekutionsåtgärden. En mer differentierad handläggning borde införas så att anpassning kan ske med utgångspunkt från bl.a. begärd åtgärd och rimligt utfall. Samtidigt bör införas verklig avgiftsdifferentiering. För övrigt behövs ökat teknikstöd beträffande bl.a. de enskilda målen. Ekonomisk rehabilitering för vissa betalningssyndare borde prioriteras och skulle säkerligen på sikt medföra en minskning av ärendetillströmningen.

Organisatoriska förändringar torde inte nu vara aktuella. Däremot bör den inre reformationen drivas vidare främst genom fortsatt delegering.

Övergripande utredning

Inom det centrala rättsväsendet är som synes behovet av förbättringsåtgärder mycket stort. Detta gäller de flesta sektorer och då beträffande såväl verksamhet, organisation som personalpolitik.

Strategin inför framtiden bör vara följande. Till en början måste man ta ett övergripande grepp över hela problematiken. Delreformer är en dålig väg som lätt leder till endast begränsade förbättringar och som även medför risk för sinsemellan motstridiga dellösningar. Ett illustrativt exempel kan anföras. Frågan om nya summariska rättsliga förfaranden är av central betydelse för en framgångsrik reformation. Lösningen är uppenbarligen av sektorsövergripande karaktär och berör polis, åklagare, domare och kronofogde. Således kan problemet inte lösas i fyra separata steg.

Slutsatsen blir därför att det först bör tillsättas en parlamentarisk utredning för att fastlägga riktlinjerna för utformningen av det framtida rättsväsendet. Därefter får resp sektor utredas inom de av riksdagen fastslagna riktlinjerna. Härigenom garanteras bästa möjliga slutresultat av en reformation av hela rättsväsendet.

Hemställan

Mot. 1988/89
Ju813

Med hänvisning till ovanstående hemställs

1. att riksdagen begär att regeringen tillsätter en utredning med uppgift att utarbeta övergripande riktlinjer för det framtida rättsväsendet,
2. att riksdagen begär att regeringen tillsätter en utredning med uppgift att utvärdera de lokala polisstyrelsernas verksamhet,
3. att riksdagen begär att regeringen tillsätter en utredning med uppgift att förbättra förhållandena på åklagarbanan.

Stockholm den 25 januari 1989

Bengt Harding Olson (fp)